

L'EDUCACIÓ PER AL DESENVOLUPAMENT: UNA ESTRATÈGIA IMPRESCINDIBLE

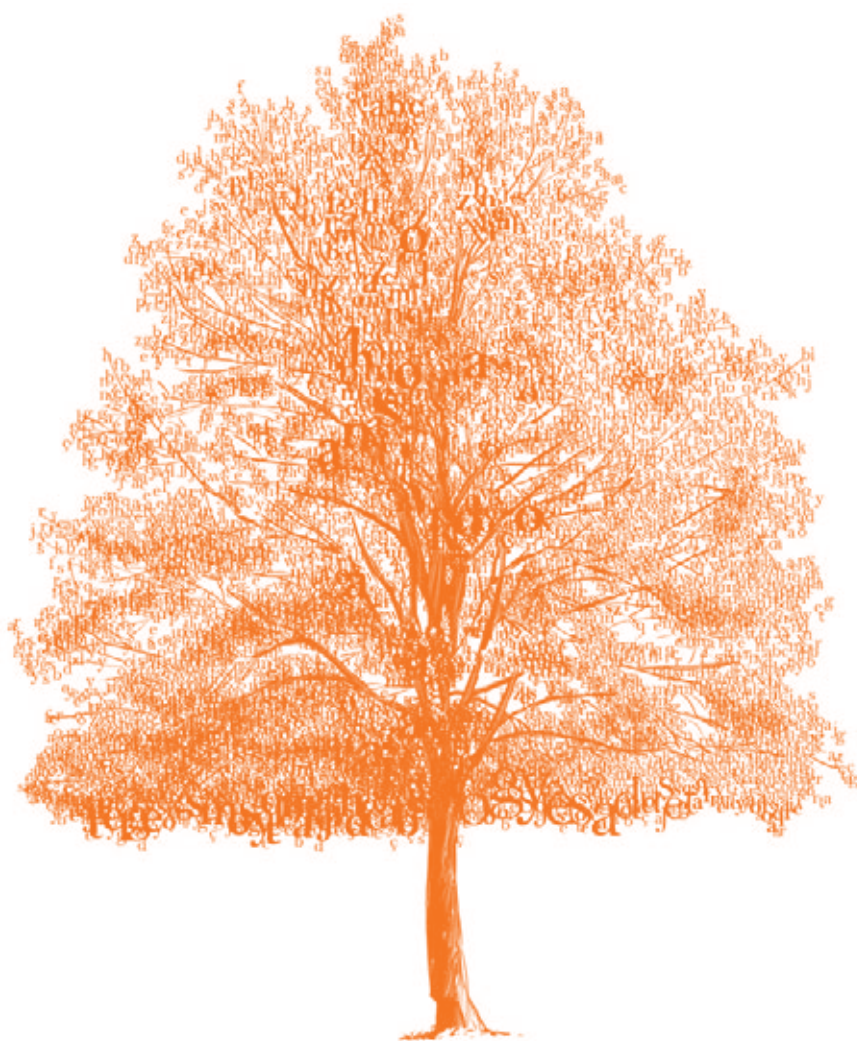
FEDERACIÓ CATALANA D'ONG PER AL DESENVOLUPAMENT

Una de les tasques de l'educador o l'educadora progressista, a través de l'anàlisi polític seriós i correcte, és descobrir les possibilitats, siguin quin siguin els obstacles, per a l'esperança.

Paulo Freire

Pedagogia de l'esperança

L'EDUCACIÓ PER AL DESENVOLUPAMENT: UNA ESTRATÈGIA IMPRESCINDIBLE

FEDERACIÓ CATALANA D'ONG PER AL DESENVOLUPAMENT

octubre 2007

Document-marc de la Comissió d'Educació per al Desenvolupament de la Federació Catalana d'ONGD, FCONGD.

Aprovat per l'Assemblea General el 7 de març de 2007.

Versió ampliada, aprovada per l'Assemblea General el 27 d'octubre de 2007.

La Comissió d'Educació per al Desenvolupament és el grup de treball de la Federació, especialitzat en temes educatius. Està format per 17 ONGD.

Més informació a <http://www.pangea.org/fcongd/comissio05.html>

CRÈDITS

EDICIÓ

Federació Catalana d'ONG per al Desenvolupament.

C/ Tàpies, 1-3, baixos. 08001-Barcelona

Tel. 93 442 28 35

A/e: fcongd@pangea.org

<http://www.pangea.org/fcongd>

IMPRESSIÓ

9 Disseny, SL

DISSENY GRÀFIC I MAQUETACIÓ

Joan Luzzatti

FOTOGRAFIES

Les fotografies reflecteixen activitats educatives de les següents ONGD: Farmacèutics Mundi (F1), Enginyeria Sense Fronteres (F2), Educació Sense Fronteres (F3 i 4), Interred (F6 i 7), Mans Unides (F5).

Primera edició, desembre 2007

INTRODUCCIÓ	5
1. EDUCACIÓ PER AL DESENVOLUPAMENT. UNA ESTRATÈGIA A LLARG TERMINI PER AL DESENVOLUPAMENT	9
1.1. Cap a una interpretació més profunda i adequada del concepte de “desenvolupament”	
1.2. L’educació per al desenvolupament representa un treball intel·lectual i moral amb els exclosos com a protagonistes	
1.3. Treball local dins un context global de solidaritat	
1.4. Prioritats i punts bàsics	
1.5. L’educació per al desenvolupament és una tasca política	
2. CONCEPTE D’EDUCACIÓ PER AL DESENVOLUPAMENT	13
3. AGENTS DE L’EDUCACIÓ PER AL DESENVOLUPAMENT	19
3.1. El Govern català	
3.2. Altres administracions	
3.3. ONGD	
3.4. Espai europeu	
3.5. Altres actors	
4. L’EDUCACIÓ PER AL DESENVOLUPAMENT EN L’ÀMBIT FORMAL	25
4.1. Context actual	
4.2. Estratègies generals	
5. L’EDUCACIÓ PER AL DESENVOLUPAMENT EN ELS ÀMBITS NO FORMAL I INFORMAL	31
5.1. Educació no formal	
5.2. Educació informal	
5.3. Actors en l’educació no formal i informal	
6. RECOMANACIONS GENERALS	37
7. BIBLIOGRAFIA	39
ANNEX 1. RESOLUCIÓ DEL CONSELL DE LA UE SOBRE L’EDUCACIÓ PER AL DESENVOLUPAMENT I LA SENSIBILITZACIÓ DE L’OPINIÓ PÚBLICA EUROPEA A FAVOR DE LA COOPERACIÓ PER AL DESENVOLUPAMENT	42
ANNEX 2. EXTRACTE DE L’INFORME “AJUDA I EDUCACIÓ: UN REPTE PER A LA COOPERACIÓ ESPANYOLA”. JULIOL 2004. CONGDE	44
ANNEX 3. DECLARACIÓ DE L’EDUCACIÓ PER AL DESENVOLUPAMENT-CONCORD 2004	46

INTRODUCCIÓ

L'educació per al desenvolupament (EPD) compta ja amb més de quaranta anys d'història. Al llarg d'aquest període s'han produït canvis en el concepte i la pràctica d'EPD i en la importància que se li atorga a aquest àmbit d'activitat. Avui en dia, podem dir que l'EPD s'ha convertit en un component important de les polítiques i les estratègies dels diversos grups que integren el sistema internacional de cooperació al desenvolupament, siguin governamentals o no governamentals, en quedar palès en aquests breus anys d'experiència que és impossible emprendre accions que propiciïn el desenvolupament dels pobles sense un canvi previ d'actituds i valors que garanteixin la consolidació i la sostenibilitat d'aquest tipus d'actuacions.

El propi Consell de la Unió Europea va aprovar el 8 de novembre de 2001 una Resolució¹ que reconeix la importància de l'educació per al desenvolupament i la sensibilització de l'opinió pública europea en favor de la cooperació per al desenvolupament.

Amb aquesta resolució s'anima explícitament a la Comissió Europea i als estats membres a continuar donant suport a ini-

¹ Vegeu text complet de la Resolució a l'ANNEX 1.

ciatives d'ONG i coordinadores que treballen en matèria d'educació per al desenvolupament.

La Comissió i els estats membres desitgen afavorir un major suport a l'EPD i a la política de comunicació que hi està vinculada, gràcies a l'establiment de vincles més estrets entre els diferents sectors que poden ajudar al foment de l'educació per al desenvolupament en diferents àmbits, com, per exemple, les ONG, les escoles, les universitats, la formació d'adults, la formació dels formadors i de les formadores, els mitjans de comunicació audiovisuals, premsa, el món associatiu i els moviments juvenils.

Posteriorment informes de l'OCDE han demostrat que en els països amb major inversió en EPD es garanteix un major suport a l'AOD i un menor escepticisme respecte a l'efectivitat de l'ajuda.

Aquest document té el seu origen en un altre que el grup de treball d'educació per al desenvolupament de la CONGDE va fer, amb les seves propostes, per al Pla director de la cooperació espanyola 2005-2008. En aquell moment la Comissió catalana d'EPD de la FCONGD començava una nova etapa i després de contrastar-lo amb els seus

documents de referència (Codi ètic propi, document de positura internacional, i propostes per als plans anuals i directors), i trobar-ho coherent el va adoptar com a propi i el va adaptar a la realitat catalana. En aquest document final:

- > Recollim els acords d'ampli consens elaborats i subscrits pel grup d'EPD de la CONGDE i el grup d'EPD de la Plataforma Europea CONCORD.
- > Exposem el diagnòstic sobre agents i àmbits d'actuació necessaris per comprendre el moment actual de l'EPD.
- > Realitzem propostes concretes per a la millora en les polítiques de suport a l'educació per al desenvolupament.

La primera versió d'aquest document va ser aprovada en Assemblea General el 7 de març de 2007 i des de llavors constitueix el document marc de la FCONGD.

01

EDUCACIÓ PER AL DESENVOLUPAMENT. UNA ESTRATÈGIA A LLARG TERMINI PER AL DESENVOLUPAMENT ²

En aquest apartat pretenem repassar sucintament aquesta evolució però sobretot presentar els paràmetres generals de consens entorn del concepte d'educació per al desenvolupament que defensem els grups d'EPD de la CONGDE i la FCONGD, i el grup d'EPD de la Plataforma Europea CONCORD.

L'educació per al desenvolupament ha estat històricament associada al treball al terreny. Des de 1960 alguns projectes de desenvolupament qualificats han inclòs un component de sensibilització dels grups beneficiaris, denominat, sovint, com a educació per al desenvolupament, sobretot a Àsia i Amèrica Central i del Sud (vegeu les publicacions de Acción para el Desarrollo de la FAO, d'aquests anys). Des del punt de vista d'alguns països del Nord (d'on provenien els fons), el terme va ser adoptat per indicar qualsevol mena d'activitat de promoció o publicitat per a campanyes de recaptació de fons.

Des del principi, aquesta interpretació, excessivament restringida, es va enfrontar amb el significat més profund que proposaven des del Sud gent com Paulo Freire

o Helder Camara, vinculats a l'Educació Popular, i aquest sentiment va ser compartit per algunes organitzacions i grups del Nord més crítics. Aquests últims preferien els termes *awareness-raising* (sensibilització) i *consciousness-raising* (conscienciació). Així que, l'educació per al desenvolupament es va concebre com l'inici d'un procés d'informació i sensibilització per aconseguir finalment una major conscienciació.

Aquesta tendència cap a una interpretació més àmplia va anar de la mà d'una visió del treball al terreny també més àmplia. Es va partir d'un enfocament limitat a un projecte aïllat, passant per un altre que tenia en compte el context local o regional, arribant actualment a l'enfocament global o mundial del desenvolupament. Aquesta nova interpretació més àmplia va derivar gairebé inevitablement en un debat sobre el significat del terme "desenvolupament".

1.1. CAP A UNA INTERPRETACIÓ MÉS PROFUNDA I ADEQUADA DEL CONCEPTE DE "DESENVOLUPAMENT"

El debat sobre el significat del terme 'desenvolupament' ha desembocat en un major aprofundiment del concepte. Als anys

² Aquest apartat recull la revisió i adaptació del document elaborat pel Fòrum d'EPD Europeu de la plataforma CONCORD. Consulteu document de prioritats decidides el novembre de 2004 a l'ANNEX 3.

L'EDUCACIÓ PER AL DESENVOLUPAMENT: UNA ESTRATÈGIA IMPRESCINDIBLE

FEDERACIÓ CATALANA D'ONG PER AL DESENVOLUPAMENT

80 els arguments a favor del desenvolupament partien principalment de la comparació entre les condicions econòmiques i socials del Nord i el Sud. Així, es parlava del subdesenvolupament dels països del Sud, amb la qual cosa s'entenia que estaven per darrere dels països del Nord. El desenvolupament i l'anomenat subdesenvolupament van ser en un inici conceptes geogràfics. El Sud és considerat pobre i el Nord ric. Per consegüent, el Nord passava a considerar-se com el salvador del Sud. Aquest missatge, llançat de forma reiterada a l'opinió pública pot afavorir l'aparició d'un sentiment de superioritat en les poblacions del Nord sobre les poblacions del Sud. Encara que ja no parlem de "subdesenvolupament", aquest enfocament Nord/Sud encara preval avui en dia en moltes institucions, ja siguin governamentals o no-governamentals.

En l'actualitat parlem de Desenvolupament Humà Sostenible (DHS), concepte que qüestiona que hi hagi una relació directa entre creixement econòmic i benestar de les persones, i de pobresa de capacitats, concepte que obliga a tenir en compte els processos que creen resistència a la creació de capacitats i oportunitats de tipus econòmic, social, polític, cultural o psicològic. S'ha d'actuar, doncs, per eradicar la pobresa, però enfocant les actuacions cap a les causes de les desigualtats Nord-Sud. S'ha de participar activament i decididament en la construcció d'un ordre internacional més just i solidari; en contra del pes dels dictats econòmics dels països del Nord i, en especial, la rêmora per al desenvolupament de les societats del Sud que suposen el deute extern, les transaccions econòmiques especulatives, el manteniment dels paradisos fiscals i els subsidis i normes de comerç injustes.

En aquests últims deu o quinze anys s'ha incorporat l'enfocament global i la idea de societat mundial, dins la qual hi ha desigualtat i injustícia en tots els països i en tots els continents. A tot arreu hi ha persones riques i pobres. Aquesta desigualtat i aquesta injustícia són les conseqüències d'una estructura exloent que impera en tot el planeta. La lluita contra la pobresa ha de construir-se com la lluita contra l'exclusió i a favor de la inclusió.

Això significa que cada ciutadà/ciutadana, en qualsevol lloc on visqui, forma part de la societat global i necessita saber que és responsable, juntament amb la seva conciutadania, en la lluita contra l'exclusió, la desigualtat i la injustícia. En el context de la globalització, aquest enfocament global està destinat a substituir el parcial enfocament geogràfic Nord/Sud, que tendeix a esbiaixar l'anàlisi real de la situació mundial. En realitat, no és el Sud com a tal el que està exclòs, sinó que són les masses populars del Sud, a més d'un segment creixent de la població del Nord, les que són víctimes de l'exclusió.

1.2. L'EDUCACIÓ PER AL DESENVOLUPAMENT REPRESENTA UN TREBALL INTEL·LECTUAL I MORAL, AMB LA POBLACIÓ EXCLOSA COM A PROTAGONISTA

Aquesta evolució en la percepció de què és desenvolupament, ha tingut també repercussions en la definició de la naturalesa, les característiques i els objectius de l'educació per al desenvolupament.

L'educació per al desenvolupament es recolza sobre dos pilars. El primer és l'aspecte cognitiu. Necessitem conèixer, estudiar

i després analitzar els fets. Els fets han d'estar relacionats amb les situacions locals, que, alhora, han d'emmarcar-se necessàriament dins el seu context global, per garantir així una major entesa de les situacions distintes.

Però el coneixement per si mateix no és suficient. El segon pilar suposa una tasca fins i tot més exigent per a l'educació al desenvolupament. Consisteix en l'adquisició d'una actitud de solidaritat ben entesa. Es tracta de mantenir una atenció constant cap al benestar de la societat, que alhora és el que a llarg termini garanteix el propi benestar personal. L'educació per al desenvolupament entén que la nostra societat no està limitada al nostre barri, a la nostra ciutat o al nostre país, sinó que comprèn tothom i tota la humanitat. L'anomenada solidaritat és un sinònim de responsabilitat de tothom cap a tothom, del Nord cap al Sud i del Sud cap al Nord.

1.3. TREBALL LOCAL DINS UN CONTEXT GLOBAL DE SOLIDARITAT

Aquesta cultura de la solidaritat és un element essencial en qualsevol forma de desenvolupament quan definim el desenvolupament com "garantir per a tothom la igualtat de condicions, tant materials com espirituals, necessàries per a una existència digna com a ésser humà". És una forma constructiva de referir-nos a la lluita contra la pobresa. Aquesta garantia ha d'anar cada cop més enllà dels límits nacionals i continentals i convertir-se en veritablement global. El repte dels nostres temps ha de ser analitzat des de la perspectiva del 'treball local dins un context global de solidaritat'.

Encara que només sigui des d'un punt de vista educacional, aquest context global no pot romandre com un concepte intel·lectual. Necessita valer-se dels contactes, els intercanvis i les xarxes. El foment dels contactes, els intercanvis i la creació de xarxes s'està convertint en un element primordial i fins i tot essencial dins l'educació per al desenvolupament. Treballant només en l'àmbit local (tant al Sud com al Nord) sense referències del context global, correm el risc de perdre la visió real de les causes del problema de la pobresa (exclusió) i de les solucions (inclusió). I fixant-nos només en el context global, sense tenir en compte les arrels de l'exclusió en la realitat local, ens convertim en mers espectadors mancats de compromís. De fet, el propòsit de l'educació per al desenvolupament és, per sobre de tot, fer que cada persona sigui activa i responsable.

1.4. CULTURA DE SOLIDARITAT RECÍPROCA

Un dels punts bàsics més importants és la promoció d'una cultura de solidaritat recíproca. La solidaritat unilateral corre el risc de fracassar tard o d'hora. Hem d'anar més enllà del pur i simple escenari de les donacions econòmiques (des del Nord cap al Sud) i preguntar-nos com ha de contribuir el Sud al desenvolupament del Nord. En definitiva, necessitem reafirmar el "partenariat" com un principi d'acció dins qualsevol projecte d'educació per al desenvolupament. En el camp de l'educació tenim un bon exemple amb l'Educació Popular, proposta sorgida al Sud que ha estat la base per desenvolupar moltes experiències pedagògiques crítiques o alternatives al Nord.

Cal també enriquir el treball d'incidència (socialitzar i involucrar els grups objectiu al Nord) i crear i augmentar el nombre de noves formes concretes de solidaritat en el nivell més bàsic (transmissió de coneixement a través de l'experiència). Aquesta solidaritat multifacètica ha de consolidar l'actitud solidària. És "predicar amb l'exemple" el que ajuda a integrar la solidaritat en el nostre comportament quotidià de forma sostenible.

Un camí a explorar és la creació de xarxes Nord/Sud en el camp de l'educació per al desenvolupament. Hem de col·locar aquesta educació per al desenvolupament al centre del desenvolupament. Aquestes xarxes poden operar com a estructures bàsiques, primer per a l'intercanvi de persones, idees, experiències i productes (al camp de l'educació per al desenvolupament) i després com a accions comunes prodesenvolupament.

Les experiències de trobada entre educadores i educadors populars d'Amèrica Llatina i Àfrica, i educadores i educadors per al desenvolupament d'Europa (Red Polygone) ens parlen de responsabilitats comunes davant un context d'interdependència política i econòmica i d'un horitzó comú d'acció que inclou la recerca de la consciència social davant el neoliberalisme i la recerca d'estratègies per a una educació alternativa al model hegemònic.

És necessari, a més, continuar cercant noves aliances entre ciutadans i ciutadanes del món (persones treballadores, consumidores, inversores, etc.). Això és exactament el que ha estat passant aquests últims anys amb els nous moviments socials internacionals. En aquest sentit, les xarxes conformaran un context per aprendre i entendre el desenvolupament.

1.5. L'EDUCACIÓ PER AL DESENVOLUPAMENT ÉS UNA TASCA POLÍTICA

L'autèntica educació per al desenvolupament sempre cerca el canvi estructural i pràctic en la societat, des de l'àmbit local fins al global. Treballar pel canvi en els camps econòmic i polític no ha de ser un privilegi d'alguns grups "especialistes" (ja siguin governamentals o no-governamentals). És l'educació per al desenvolupament exercida des de les bases, i la mobilització que comporta el que els dóna legitimitat per a les seves accions polítiques. A través de l'educació per al desenvolupament comencen a opinar sobre els temes econòmics, polítics i socials, i el que diuen ha de tenir repercussió sobre el que fa la classe política. En aquest sentit, podem parlar d'un nou procés: construir una societat civil.

02

CONCEPTE D'EDUCACIÓ PER AL DESENVOLUPAMENT

Quan parlem d'educació per al desenvolupament ens trobem davant un camp de naturalesa complexa i heterogènia donada la diversitat i l'elevat nombre de grups involucrats, així com la varietat d'iniciatives que engloba. Ens enfrontem a la definició d'un concepte viu, dinàmic que, d'una banda, no pot considerar-se només com un aspecte puntual del currículum o d'una activitat formativa, ni com un mer instrument de la cooperació internacional; i d'altra banda, està en constant revisió per intentar respondre a la canviant realitat social, econòmica i política.

Per això, una educació per al desenvolupament integradora de tot allò que s'ha esmentat, haurà d'incloure en la seva definició, almenys, els conceptes següents:

> **Ciutadania global/Consciència crítica:** La globalització planteja el desafiament que l'educació per al desenvolupament ha de respondre des de la **promoció d'una consciència de ciutadania global**, des del ser conscients que, des del seu àmbit local, a l'altra banda del món hi ha algú que no coneix però que existeix, que està treballant, com jo, per transformar aquest món.

En aquest sentit, l'educació per al desenvolupament es planteja el repte de ser una

invitació al canvi de comportaments individuals i col·lectius, que ens recordi, d'una banda, que les nostres decisions afecten les nostres vides i també les dels altres; i d'altra banda, que els ciutadans i les ciutadanes tenim poder i capacitat per influir en el desenvolupament d'aquest món i hem d'utilitzar-lo amb responsabilitat.

> **Xarxa:** Són evidents les oportunitats que en l'actualitat ens brinda el treball en xarxa, i l'educació per al desenvolupament ha d'aprofitar-les. Aquestes xarxes poden operar inicialment com a instruments d'intercanvi d'experiències, persones, idees, productes... per a més endavant **enfortir llaços i facilitar les accions comunes**. En aquest sentit, és molt important des de l'educació per al desenvolupament seguir els passos dels moviments socials, col·lectius i associacions, cercar noves formes de col·laboració que promoguin aliances entre ciutadania, consumidors/consumidores, inversors/inversores... disposats i disposades a comprometre's per la igualtat i la justícia.

Des d'aquesta clau, enfortir i promoure les aliances entre els diferents actors de l'educació per al desenvolupament la dotarà de major coherència, eficàcia i eficiència.

L'EDUCACIÓ PER AL DESENVOLUPAMENT: UNA ESTRATÈGIA IMPRESCINDIBLE

FEDERACIÓ CATALANA D'ONG PER AL DESENVOLUPAMENT

> **Exclusió/Inclusió:** S'ha produït un canvi de paradigma respecte a la pobresa. El que fa uns anys era una qüestió gairebé geogràfica (Nord ric / Sud pobre) ha avançat cap a una visió global de la societat mundial que ens mostra que la desigualtat i la injustícia està en tots els països de tots els continents. A tot arreu hi ha persones riques i pobres. I aquesta desigualtat i injustícia és conseqüència de mecanismes estructurals que afecten el món en el seu conjunt. Avui es descriu la distància entre riquesa i pobresa com una distància mesurada en termes d'exclusió. No és qüestió només de satisfacció de carències bàsiques (tenir), és una qüestió de tenir un lloc en la societat, en la comunitat o estar-ne exclòs (estar), i de tenir capacitat d'autorealització, independència (ser). En realitat, la lluita contra la pobresa necessita entendre's com una lluita contra l'exclusió i per la inclusió.

> **Tasca política:** Treballar pel canvi en els camps econòmic i polític no ha de ser un privilegi d'alguns grups "especialistes" (ja siguin governamentals o no-governamentals). És l'educació per al desenvolupament exercida des de les bases i la mobilització que comporta, el que els dóna legitimitat per a les seves accions polítiques. A través de l'educació per al desenvolupament podem començar a opinar sobre els temes econòmics, polítics i socials, i el que diuen ha de tenir repercussió sobre el que fan els polítics. En aquest sentit, podem parlar d'un nou procés: el de **construir una societat civil**. L'educació per al desenvolupament **invita la ciutadania i la classe política a trobar-se i conèixer-se**.

> **Procés educatiu:** L'educació per al desenvolupament no es redueix a activitats

i accions puntuals de sensibilització, denúncia, informació... Ha d'entendre's com un **procés educatiu i participatiu**, que està en moviment, que es retroalimenta, en què els diversos actors aprenen continuament de l'experiència comuna. Només així podrà afavorir la comprensió sobre les interrelacions Nord-Sud/Sud-Nord, promoure valors justos i solidaris i cercar vies d'acció per aconseguir un desenvolupament humà i sostenible.

De tot el que s'ha dit fins ara podem concloure que l'educació per al desenvolupament s'ha d'entendre com un **procés que, a través del coneixement i l'anàlisi crítica de la realitat, genera reflexions, actituds i accions crítiques en les persones i les fa subjectes responsables i actives (compromeses), a fi de construir una societat civil, tant al Nord com al Sud, compromesa amb la solidaritat (entesa com a corresponsabilitat en el desenvolupament en què estem totes les persones implicades) i amb la transformació de les estructures i les relacions injustes**.

Aquest procés es pot portar a terme en els àmbits educatius formal, no formal i informal.

Aquesta educació per al desenvolupament:

> **Facilita la comprensió** de les relacions que hi ha entre les nostres pròpies vides i les de persones d'altres indrets del món.

> **Augmenta el coneixement** sobre les forces econòmiques, socials i polítiques tant del Nord com del Sud i les seves relacions, que expliquen i provoquen l'existència de la pobresa, la desigualtat, l'opressió..., i condicionen les nostres vides com a

individus pertanyents a qualsevol cultura del planeta.

- > **Desenvolupa valors, actituds i destreses** que acreixin l'autoestima de les persones, i capacitar-les per ser més responsables dels seus actes.
- > **Fomenta la participació** en propostes de canvi per aconseguir un món més just en què tant els recursos i els béns com el poder estiguin distribuïts de forma equitativa.
- > **Dota les persones i els col·lectius de recursos i instruments -cognitius, afectius i actitudinals-** que els permetin incidir en la realitat per transformar els seus aspectes més negatius.
- > **Afavoreix el desenvolupament humà sostenible** individual, comunitari, local i internacional.

No pot, doncs, pretendre's la consecució d'aquests objectius amb actuacions puntuals i/o esporàdiques. La comprensió de la situació Nord-Sud és complexa i requereix un canvi d'actitud que porti a un compromís responsable, individual i col·lectiu. I això no és quelcom immediat. Requereix un acompanyament al llarg de tot el procés.

RELACIÓ ENTRE EPD I SENSIBILITZACIÓ

Per la seva complexitat, l'educació per al desenvolupament no té límits conceptuals definits. L'aprenentatge que promou es conforma de quatre dimensions: sensibilització, formació, investigació i incidència política i mobilització social. Aquestes dimensions estan interrelacionades entre

si i poden donar lloc, a la vegada, a moltes actuacions i poden ser portades a terme per diferents actors.

En ocasions, aquestes diferents dimensions han estat considerades equivalents però només la interacció de totes elles pot suposar una transformació social i, per tant, complir amb l'objectiu final de l'educació per al desenvolupament. No tots els agents, però, poden estar en disposició d'abastar el procés educatiu complet i poden centrar-se només en una de les dimensions.

La sensibilització constitueix -com assenyala Mari Luz Ortega³- el primer pas per a la conscienciació, i ajuda a trencar amb el cercle viciós d'ignorància-indiferència-ignoràcia. És en aquesta mesura que la sensibilització es considera una dimensió més de l'EPD.

La sensibilització no és un procés educatiu continu, és puntual. Possibilita arribar a sectors de població que és molt difícil que participin en espais d'educació formal i no formal i pot ser l'element motivador per iniciar processos d'EPD, investigació o incidència política. La millor sensibilització seria aquella que contribueix a l'EPD.

Les accions de sensibilització tenen com a objectiu donar a conèixer alguns aspectes de la realitat, fer denúncia i/o qüestionar idees, creences i valors preconcebuts, a partir de la comprensió i de la identificació afectiva⁴.

³ Ortega, Mari Luz. *Construyendo una ciudadanía global. Borrador para el Balance de 1996-2006*. III Congrés d'Educació per al Desenvolupament. Vitoria, 2006 i a *Canvis i estratègies en l'educació per al desenvolupament*. Relacions Sud-Nord. Balanç 2003-2006. FCONGD, 2007.

⁴ Serrano, Maite. *La sensibilización y la educación para la solidaridad*. Ed. Centro de estudios Ramón Areces S.L. Fundación Luis Vives.

L'EDUCACIÓ PER AL DESENVOLUPAMENT: UNA ESTRATÈGIA IMPRESCINDIBLE

FEDERACIÓ CATALANA D'ONG PER AL DESENVOLUPAMENT

Definim la sensibilització adequada com aquella que té per objectiu aportar elements per afavorir una visió crítica respecte a les situacions d'injustícia i desigualtats, i apel·lar la consciència sobre aquestes qüestions mitjançant accions puntuals.

Particular atenció mereixen les campanyes de sensibilització dirigides al gran públic, per ser una de les estratègies més utilitzades, sobretot per les ONGD, raó per la qual s'ha identificat automàticament sensibilització amb EPD i amb educació informal quan, com a dimensió, pot formar part de qualsevol procés educatiu, en qualsevol dels àmbits educatius. És important tanmateix diferenciar entre les campanyes de recerca de fons, que es mouen en el marc del marqueting i la publicitat, i les accions de sensibilització que poden ser un primer pas a la conscienciació.

RECONeixEMENT LEGAL DE L'EPD

La inclusió de l'educació per al desenvolupament en la Llei de cooperació espanyola (Art.13) va significar un important avanç en el seu reconeixement oficial, tot i que donava el protagonisme a les administracions, i encara les perspectives de la interdependència, la corresponsabilitat i l'acció política no s'hi explicitaven:

“S'entén per educació per al desenvolupament i sensibilització social el conjunt d'accions que desenvolupen les administracions públiques, directament o en col·laboració amb les ONGD, per promoure activitats que afavoreixin una millor percepció de la societat cap als problemes que afecten els països en desenvolupament i que hi estimulin la solidaritat i la cooperació actives, per via de campanyes de di-

vulgació, serveis d'informació, programes formatius, suport a iniciatives a favor d'un comerç just i un consum responsable respecte dels productes procedents dels països en desenvolupament”.

L'últim Pla director de la cooperació espanyola 2005-2008 aporta una definició més adient de l'educació per al desenvolupament i la sensibilització social: “un procés educatiu constant que afavoreix la comprensió de les interrelacions econòmiques, polítiques, socials i culturals entre el Nord i el Sud; promou valors i actituds relacionades amb la solidaritat i la justícia social i busca vies d'acció per assolir un desenvolupament humà i sostenible. És una educació sociopolítica, l'eix de la qual és la justícia social que es porta a terme en els àmbits educatius formals i no formals. Es tracta d'un procés que requereix realitzar-se en el mig-llarg termini i on la dimensió cognitiva i la d'actituds i valors no poden separar-se'n.”

La Llei de cooperació catalana no incorpora una definició d'EPD però afirma que per fomentar el compromís i les capacitats de la ciutadania de Catalunya a favor del desenvolupament, l'Administració de la Generalitat i els ens locals han d'emprendre i fomentar actuacions orientades a “la informació, la sensibilització, l'educació i la formació necessàries per fomentar el compromís cívic per a la solidaritat i el desenvolupament i per millorar-ne el coneixement i les capacitats perquè es puguin fer efectius.” Defineix com a instrument l'educació i la sensibilització socials per al desenvolupament i, en el seu article 14, estableix que “els programes i els projectes d'educació i sensibilització consisteixen en campanyes de difusió i suport, programes de formació, sistemes d'informació i altres accions que serveixin per millorar el

compromís i les capacitats nacionals per al desenvolupament.”

El Pla director de cooperació catalana 2003-2006, per la seva banda, estableix un objectiu estratègic d'educació i capacitats que concreta a “incrementar l'abast de les accions d'educació i sensibilització” i a “millorar les capacitats dels agents de cooperació públics i privats”. Els plans anuals detallen les actuacions i els objectius que planteja el Pla director.

La nostra experiència particular, com a organitzacions, i col·lectiva, com a grup de treball en l'àmbit de l'educació per al desenvolupament, ens ha permès identificar les següents

RECOMANACIONS:

> Està bastant estesa la reducció de l'educació per al desenvolupament –convocatòries, subvencions...- bé al suport d'accions o activitats puntuals i aïllades (especialment en l'àmbit formal), o bé a activitats complementàries o vinculades a accions de cooperació al desenvolupament. L'educació per al desenvolupament té entitat suficient per considerar-se com **quelcom més que un instrument** de la cooperació al desenvolupament.

> El fet que l'Estat espanyol i Catalunya s'hagin convertit en societats d'acollida d'amplis col·lectius d'immigrants, exigeix una revisió del nostre treball de sensibilització, formació i conscienciació **que incorpori la visió que del Nord té i viu el Sud acollit**, i parli d'inclusió des del valor de la interculturalitat com a lloc de trobada i enriquiment entre cultures, com a realitat educativa plena d'oportunitats.

> Cada cop és més creixent el reclam per part de la ciutadania a les ONGD d'adquirir un **compromís en l'àmbit de la conscienciació social i amb els moviments socials emergents** (fòrums socials...).

> **La tendència internacional** i particularment europea (Plataforma Europea d'ONGD-CONCORD) respecte a l'educació per al desenvolupament **n'amplia el camp d'acció** i intenta respondre a les demandes socials de conscienciació, suport a les mobilitzacions socials i compromís polític.

> Aquests nous moviments socials s'han convertit en espais i instruments de sensibilització i denúncia que requereixen **abordar amb especial deteniment els àmbits no formal i informal de l'educació per al desenvolupament**.

03

AGENTS DE L'EDUCACIÓ PER AL DESENVOLUPAMENT A CATALUNYA

Com s'ha vist fins ara, l'educació per al desenvolupament té diferents i variats àmbits d'aplicació, alhora que pot partir des de diferents agents i estar destinada a diferents grups-objectiu. Aquestes característiques assenyalen una multiplicitat d'agents en l'educació per al desenvolupament, per la qual cosa és necessari assegurar i promoure un marc de coherència entre les polítiques, estratègies i accions d'educació per al desenvolupament dels diferents grups implicats.

3.1. EL GOVERN CATALÀ

No hi ha un marc institucional específic responsable de les accions d'educació per al desenvolupament al Govern català. Com que l'EPD apareix lligada a la cooperació per al desenvolupament depèn, per tant, de la Secretaria de Cooperació Exterior i de l'Agència Catalana de Cooperació.

3.1.1. Secretaria de Cooperació Exterior

Dins el Govern català és la Secretaria de Cooperació Exterior qui té les competències més directes en matèria de direcció i coordinació de la política d'ajuda al desenvolupament.

La Secretaria, com a principal òrgan rector, i l'Agència Catalana de Cooperació com a principal òrgan executiu de la cooperació catalana són les institucions responsables de vetllar pel compliment de la Llei de cooperació internacional per al desenvolupament en què l'educació i la sensibilització socials per al desenvolupament apareixen com un instrument de la cooperació.

3.1.2. Departament d'Educació

Un dels principals àmbits d'aplicació de l'educació per al desenvolupament és el de l'educació formal, des d'educació infantil a la universitària. El Departament d'Educació i particularment la Direcció General d'Ordenació i Innovació Educativa juguen, doncs, un paper fonamental.

Caldria promoure la reflexió sobre els continguts curriculars, amb la participació de i en els òrgans institucionals de consulta, com el Consell Escolar de Catalunya, i l'elaboració de materials pedagògics especialitzats per a tots els nivells educatius. S'ha de fomentar també la capacitat del professorat en qüestions de desenvolupament i educació per al desenvolupament des de la seva formació inicial a les

L'EDUCACIÓ PER AL DESENVOLUPAMENT: UNA ESTRATÈGIA IMPRESCINDIBLE

FEDERACIÓ CATALANA D'ONG PER AL DESENVOLUPAMENT

universitats, els certificats d'aptitud pedagògica (o equivalents) i la formació contínua del professorat.

És fonamental per a l'EPD que els organismes governamentals responsables de la cooperació internacional i l'educació es coordinin i comptin amb personal especialitzat en aquest tema. Per part de l'ACCD hi ha la voluntat de crear una taula de concertació entre els diferents agents implicats.

I si són essencials per a la implementació d'una estratègia d'educació per al desenvolupament les mesures específiques dirigides al professorat, també és molt important coordinar i fer participar a la resta de la comunitat educativa la necessitat d'incloure l'educació per al desenvolupament en el sistema educatiu. Altres agents a tenir en compte serien: associacions de mestres, Moviment de Renovació Pedagògica, estudiants, associacions de mares i pares, sindicats professionals, personal administratiu i sector editorial.

3.1.3. Altres departaments de la Generalitat

Igual que diferents departaments del Govern vehiculen la cooperació internacional i es coordinen a través d'una comissió interdepartamental, poden realitzar també accions d'EPD.

El Departament de Benestar i Família i la seva Secretaria per a la Immigració, l'Institut Català de les Dones i la Secretaria General de la Joventut desenvolupen diferents accions d'educació per al desenvolupament, bé en el marc de la seva gestió directa, bé en col·laboració amb diferents entitats sense ànim de lucre. En aquest

sentit, és d'enorme importància un treball coordinat i d'acord amb les orientacions de l'educació per al desenvolupament.

Els departaments de Medi Ambient (ecoproductes i ecoserveis) i el de Comerç, Turisme i Consum a través de l'Agència Catalana del Consum exerceixen activitats d'informació als consumidors i les consumidores, per la qual cosa ha de promoure's que en aquestes activitats estiguin inclosos els criteris de sensibilització i educació per al desenvolupament sobre el comerç just i el consum responsable. També convindria tenir en compte la importància del Departament de Medi Ambient en l'educació mediambiental.

3.1.4. Consell de Cooperació

El Consell de Cooperació és l'òrgan consultiu i de participació de l'Administració per a la definició de la política de cooperació internacional, per això entre els temes de la seva competència es troba l'educació per al desenvolupament. Hi haurien de participar els agents presents en el camp de l'educació per al desenvolupament, així com també hauria de garantir els recursos necessaris per complir els seus objectius.

3.2. ALTRES ADMINISTRACIONS: AJUNTAMENTS I DIPUTACIONS

Els ajuntaments porten a terme actuacions tant en el camp de la cooperació com en el de l'educació.

Cal tenir molt present la importància a Catalunya de la cooperació local tant com a font de finançament (convocatòries específiques de projectes) com per les

actuacions d'educació al desenvolupament i sensibilització que puguin impulsar de manera directa i que poden arribar més fàcilment a la ciutadania. El Fons Català de Cooperació al Desenvolupament i les diputacions de Girona i Barcelona financen també activitats de sensibilització dins i fora de l'escola.

Els ajuntaments tenen, a més, algunes responsabilitats en l'educació formal i no formal i fomenten altres iniciatives de caràcter educatiu (com els PEC o projectes educatius de ciutat), per la qual cosa s'haurà de vetllar per la coherència de les intervencions en matèria d'educació per al desenvolupament des d'aquestes administracions. D'acord amb la Llei de cooperació, la coordinació i la informació mútua entre les polítiques de cooperació al desenvolupament de la Generalitat i dels ens locals es fa mitjançant la Comissió de Coordinació amb els Ens Locals, constituïda formalment el 2003. Organismes com l'Institut Municipal d'Educació de Barcelona s'haurien d'incorporar al procés de debat i reflexió sobre EPD.

3.3. ONGD

Les ONGD han estat i continuen sent les principals impulsores i promotores de l'educació per al desenvolupament. En molts dels casos, les accions d'EPD sorgeixen a iniciativa de les ONGD que incorporen i coordinen el treball amb altres actors de l'EPD.

En aquest sentit, els plans directors i anuals han de complir amb els objectius de suport a les iniciatives de la societat civil i l'associacionisme, per la qual cosa és indispensable enfortir i promoure el tre-

ball en educació per al desenvolupament d'aquestes organitzacions, promoure els recursos necessaris, dotar-se d'un marc de convocatòria de subvencions acordat i específic, i crear els espais d'interlocució necessaris... En definitiva, han de donar suport, assegurar i enfortir aquest paper principal de les ONGD en matèria d'educació per al desenvolupament.

3.3.1. FCONGD

La FCONGD, a través del seu grup de treball d'educació per al desenvolupament, coordinat amb el de la CONGDE i, a través d'aquest, amb el de la CONCORD, facilita espais d'intercanvi, de reflexió, i d'acció sobre l'educació per al desenvolupament, i es constitueix en un agent preferencial i multiplicador per a l'educació per al desenvolupament arreu de Catalunya, ja que alhora es coordina amb la resta de plataformes territorials d'ONGD. La FCONGD ha elaborat una classificació de recursos d'EPD de les seves ONGD federades.

3.4. ESPAI EUROPEU

L'espai europeu s'ha configurat com un espai preferencial per al debat i l'intercanvi sobre les polítiques de la Unió Europea en matèria de cooperació i d'educació per al desenvolupament. Aquest debat entre les institucions i la societat civil europees, té els seus efectes en els espais nacionals. Si bé en les institucions la presència espanyola està assegurada al Parlament, la Comissió i el Consell, és necessari que s'afavoreixi i es promogui la presència de la societat civil i de les ONGD catalanes en aquest debat europeu, a través del manteniment d'un flux constant d'informació

i el suport a la incidència de les ONGD catalanes en les xarxes i les plataformes europees.

3.5. ALTRES AGENTS

3.5.1. Mitjans de comunicació

Els mitjans de comunicació tenen una enorme importància en l'educació per al desenvolupament, tant per la seva capacitat per llançar missatges i generar i canviar actituds com pel seu abast i penetració en la vida de la ciutadania i les organitzacions.

En aquest sentit, han de posar-se en pràctica mecanismes de coordinació amb la resta dels agents, i vigilar pel compliment de les seves funcions d'informació i servei públic.

Els mitjans de comunicació de la societat actual posseeixen una enorme capacitat per llançar missatges i generar i canviar actituds, i ocupen un lloc dominant en la vida quotidiana de les persones i les organitzacions. Els mitjans adquireixen així un paper fonamental en la construcció d'una visió determinada sobre les relacions Nord-Sud, i sobre el Sud en si mateix, per la qual cosa es converteixen en agents importants dins el marc de l'educació per al desenvolupament.

En aquest sentit, cal posar en pràctica mecanismes que promoguin el diàleg, les aliances i la col·laboració permanent entre els mitjans de comunicació i la resta d'agents implicats en l'educació per al desenvolupament (especialment les ONG), de manera que els mitjans consolidin el treball de l'EPD i compleixin les seves funcions d'informació i servei públic.

3.5.2. Xarxes, associacions i moviments socials

Són multitud les organitzacions, col·lectius, associacions, moviments, etc. i de tota mena (ecologistes, feministes, de voluntariat, juvenils, de temps lliure, de dones, de veïnat, de consumidors i consumidoras...) i les seves plataformes, que tenen incorporats als seus objectius un projecte educatiu i molt relacionat amb l'educació per al desenvolupament, per la qual cosa les accions que duen a terme en molts dels casos són complementàries amb les que desenvolupen altres agents, i que han d'estar coordinades i gaudir d'un marc normatiu de ratificació i referència.

En aquest sentit, és d'especial rellevància el treball desenvolupat per les associacions educatives i els serveis socioeducatius que incorporen la solidaritat i la diversitat com a valors a potenciar, des de fa molt temps. A Catalunya, les organitzacions d'associacionisme educatiu, que apleguen agrupaments escoltes, esplais i casals de joves, arriben a 80.000 infants i adolescents i a 20.000 joves educadors i educadores no remunerats. D'una banda tenen com a principal finalitat l'educació global d'infants, adolescents i joves en el seu temps lliure i, d'altra, les persones joves responsables de les activitats educatives intervenen en els processos de decisió i realització dels projectes educatius de caràcter continuat, amb el reforç pedagògic que representa esdevenir una escola vivencial de democràcia activa.

Malgrat la desarticulació de la societat civil i la debilitat de les polítiques públiques, o precisament per això, sembla que aquest fenomen de mundialització negativa ha renovat l'acció de molts moviments socials en

tot el planeta. Aquests moviments posseeixen un alt nivell de flexibilitat organitzativa i sensibilitats diferents com a expressió de la pluralitat de la societat civil relacionada amb els problemes i conflictes de les nostres “modernes” societats postindustrials. També hem de recordar que aquests moviments han fet escoltar les seves veus en diversos fòrums internacionals amb una repercussió que fa temps no es veia com contrapunt o versió crítica dels processos sociopolítics i econòmics mundials.⁵

3.5.3. Universitats

Les universitats constitueixen un espai privilegiat d'investigació, reflexió i formació en i per a l'educació per al desenvolupament, motiu pel qual han de fomentar-se les accions coordinades o conjuntes entre elles i la resta d'agents.

A partir de la segona meitat dels noranta la generació de coneixement i la capacitat tecnològica són reconegudes com a instruments clau del desenvolupament. Es tracta de formar professionals i ciutadania compromesa amb un model de desenvolupament equitatiu i sostenible per a tot el planeta, sense oblidar que la comunitat universitària integra diferents grups (professorat, personal d'administració i serveis i alumnat) susceptibles d'implicar-se de diferents maneres.

3.5.4. Les contraparts i els representants del Sud

És important i necessari poder incloure i fomentar en les activitats de sensibilització, educació formal i informal, la participació efectiva i els testimonis i experiències de persones i associacions del Sud.

⁵ Valero, José Antón. *La Pedagogía Crítica desde la perspectiva de los movimientos sociales.*

04

L'EDUCACIÓ PER AL DESENVOLUPAMENT EN L'ÀMBIT FORMAL

4.1. CONTEXT ACTUAL

Un important àmbit d'aplicació de l'EPD és el de l'educació formal. S'entén per educació formal el sistema educatiu comprès des de l'escola infantil i primària fins a la universitària.

Pel que fa a l'educació infantil, primària i secundària, en el marc legislatiu establert per la LOGSE (1990) es proposava un nou enfocament educatiu que els docents havien d'incloure en el seu projecte de centre, en el curricular de cada etapa i en les programacions. En les activitats d'aprenentatge de les diferents àrees s'havia de reflectir la transversalitat de l'EPD, des dels conceptes, els procediments i els valors, i donar a conèixer a l'alumnat el món en què viu, la interdependència entre individus, grups i països, i el que hauria de ser un desenvolupament humà global i sostenible. Desenvolupar aquest tema transversal requeria la implicació de tota la comunitat educativa i que l'organització interna dels centres fos coherent amb els conceptes, les actituds i els procediments promoguts des del projecte curricular.

La importància atorgada a la transversalitat i a l'educació en valors, juntament amb l'aparició de nous problemes socials i

polítics (migracions, globalització, dilemes ètics suscitats per avanços tecnològics i científics, etc.), ha donat lloc en aquests últims anys a una gran quantitat de propostes i materials curriculars alternatius. Les ONGD han jugat un paper important en el suport i l'assessorament de personal docent a través de diversos programes formatius i l'elaboració de propostes didàctiques. Malgrat tot, els resultats no sempre han estat els desitjats a causa, principalment, de la falta de suport econòmic, social i de formació del professorat.

El 16/12/05 es va aprovar al Parlament espanyol la Llei orgànica d'educació (LOE) que incorpora un nou enfocament l'objectiu del qual és posar en evidència la nova realitat que estem vivint, amb una nova assignatura dedicada a l'"Educació per a la Ciutadania i els Drets Humans". Aquesta perspectiva no es pot limitar a la convivència a l'interior d'unes fronteres que avui ja estan trencades per fluxos migratoris i financers, per la competència a la baixa en les condicions laborals o el canvi climàtic. L'espai de convivència s'ha ampliat i és necessari conèixer aquest espai global, reconèixer pobles i cultures diferents i preparar les generacions de joves perquè actuïn i participin en conseqüència. Un bon ciutadà i una bona ciutadana

no tan sols han de ser sensibles i solidaris a les situacions que en el món esdevenen, sinó que han de conèixer les seves causes i han de ser actius a l'hora d'enfrontar-les.

El concepte formal i legal del terme ciutadania és insuficient per fer front a les exigències cíviques i socials que caracteritzen el món actual. Tenim el convenciment que aquesta ciutadania només es formarà a través de pràctiques concretes i properes a l'alumnat que li facilitin autèntiques experiències de participació democràtica, empatia i solidaritat que contrastin amb la pròpia experiència quotidiana i de la societat en general.

Per això creiem que correspon a l'educació per al desenvolupament incidir en els aspectes fonamentals del currículum, com són els continguts, la metodologia, l'avaluació i sobretot els processos de formació del professorat.

El nou desenvolupament curricular de la nova llei a Catalunya, ofereix una magnífica oportunitat per assumir que la competència social i ciutadana no es pot entendre de forma esbiaixada, parcial i reduïda a un àmbit aïllat, com l'ecologia, la salut, el desenvolupament, la pau o la igualtat de gènere, ni tampoc pot ser un element anecdòtic en el currículum on aquestes temàtiques es tractin de manera molt superficial.

A Catalunya, el Departament d'Educació està canviant les dinàmiques després de molts anys: ha impulsat un procés de debat curricular (promovent la reflexió sobre l'educació en valors) i ha posat en marxa els Plans d'entorn i el Programa d'educació per a la ciutadania com a instruments de relació dels centres amb el seu entorn.

El Programa d'Educació per a la Ciutadania, que té per objectiu impulsar i donar suport a projectes educatius en els centres d'educació infantil i primària i de secundària, té un subprograma que fomenta particularment la cultura de la pau i la solidaritat. Dins d'aquest Programa s'inclou també el finançament de projectes d'aprenentatge-servei vinculats a l'entorn "en els quals s'integrin els objectius d'aprenentatge amb els objectius de servei i col·laboració amb la societat, amb la intenció que l'activitat que en resulti sigui positiva per a tots els implicats".

El Pla director de cooperació 2003-2006, pel que fa a l'educació formal, parla d'impulsar el debat curricular, la formació continuada dels educadors i les educadores i de facilitar l'accés a les escoles de material adequat a través dels centres de recursos. El fet que hi hagués una convocatòria específica de projectes per a ONGD convocada per l'ACCD i el Departament d'Educació suposa un avanç en la coordinació.

LA FCONGD va elaborar, per la seva banda, un diagnòstic sobre l'ús dels recursos entre el professorat de Catalunya a partir d'aquesta discussió es van establir les prioritats respecte a l'educació formal: **reorientar la relació de les ONGD amb les escoles i coordinar-se amb l'administració, i amb tots els agents educatius, i redefinir el concepte, els materials i els àmbits d'intervenció de l'EPD catalana.**

En general, es considera que sense la incorporació de l'EPD al currículum, les actuacions i els materials que actualment s'ofereixen als centres tenen només un caràcter de complement i que, per tant, mai no assoliran els objectius que es persegueixen, que cal intervenir en el professorat i això

s'ha de fer des del Departament d'Educació, i que cal treballar amb les editorials per elaborar llibres de text alternatius i, en general, amb la multiplicitat d'agents implicats en l'educació, amb especial atenció als debats i les demandes de la comunitat educativa més organitzada. Cal, d'altra banda, redefinir el concepte, els materials i els àmbits d'intervenció de l'EPD perquè les ONGD catalanes focalitzen les seves actuacions en secundària, s'han de tenir presents tant l'educació infantil i primària com la universitària, i s'ha de dedicar-hi temps a l'avaluació dels recursos emprats. Caldria, doncs, aprofundir en l'anàlisi sobre el que realment s'està prioritzant al sector d'EPD i una autoreflexió profunda respecte als conceptes de sensibilització i EPD.

Les propostes per al nou Espai Europeu d'Educació Superior (EEES)⁶, reafirmen la importància de la formació global i integral, emfatitzen el compromís ètic i el reconeixement de la interculturalitat, i cerquen l'equilibri entre la formació personal i ciutadana, i la formació professional i acadèmica⁷.

Si bé s'ha introduït a la Universitat més tardanament que en altres etapes educatives, l'EPD és l'estratègia de cooperació en què aquesta institució s'ha mostrat més activa. És ja significativa l'oferta d'assignatures de lliure elecció, doctorats, postgraus i màsters en temàtiques relacionades amb la cooperació i el desenvolupament humà sostenible. De la mateixa manera, és creixent el nombre de grups i instituts d'investigació que incorporen l'EPD a la seva activitat investigadora. No obstant això, tal com es va posar de manifest al congrés "Universitat i Cooperació al Desenvolupament" organitzat per la Universitat de

Múrcia (abril de 2004), destaca encara el caràcter dispers i descoordinat d'aquestes iniciatives. El debat sobre l'EPD en el context de la Universitat ha conduït a la reflexió sobre la funció primigènica de la institució en la formació de futurs i futures professionals: "L'especialista amb orelles, - com digué Ortega - no és un savi, sinó un home massa, un nou bàrbar, un home sense consciència d'història, sense projecte de futur [...] Les societats necessiten coneixements però no sols això: també saviesa autèntica per projectar el present i el futur des de l'aspiració al més just i al bo."⁸

Les reformes dels currículums universitaris que comporta l'EEES, proporcionen, tal com es reconeix des d'instàncies universitàries,⁹ una oportunitat d'or per introduir els supòsits de l'EPD en l'educació formal.

Per tant, des de la Secretaria de Cooperació exterior i l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament hi ha la voluntat de fer de les universitats autèntics agents de cooperació i desenvolupament i, a tal efecte, s'ha elaborat un Pla estratègic

6 El EEES és un projecte d'harmonització, en matèria de polítiques i normes legislatives, dels sistemes europeus d'educació superior. Planteja canvis en la macroestructura dels estudis (grau i postgrau), en la microestructura (crèdits ECTS, currículum basats en continguts i competències), en l'augment de la mobilitat i l'intercanvi, i en la revalorització de la component investigadora de la Universitat

7 Vegeu MECED, *Espacio Europeo de Educación Superior, Documento Marco*, o González y Wagenaar (eds.), 2003, *Tuning Educational Structures in Europe, Informe Final, Fase 1*, Universitat de Deusto, Universitat de Groningen.

8 A. Cortina. *Educación para la solidaridad en la Universidad*. Actas del congreso Universidad y Cooperación al Desarrollo. Múrcia, abril de 2004.

9 A. Boni Aristizábal. *Las relaciones Norte-Sur y la Cooperación Internacional para el desarrollo en la enseñanza universitaria. Propuestas docentes*. Actas del congreso Universidad y Cooperación al Desarrollo. Múrcia, abril de 2004.

M. Ll. Gómez-Torres et al. *Oportunidades y Riesgos para la Cooperación Universitaria al Desarrollo en el Espacio Europeo de Educación Superior*. Actas del congreso Universidad y Cooperación al Desarrollo. Múrcia, abril 2004.

gic d'universitats (2006-2007), juntament amb representants de les universitats públiques catalanes, la xarxa de l'Institut Joan Lluís Vives i l'Agència de Gestió d'Ajuts Universitaris i de Recerca del Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació-DURSI. En l'actualitat, l'administració catalana responsable de cooperació té dues vies de subvencions obertes, una per a la realització d'accions de sensibilització, formació, investigació i recerca de les universitats, en l'àmbit de la cooperació al desenvolupament, i una altra, amb el DURSI, per a la concessió de beques a estudiants procedents de països empobrits o estudiants nacionals o residents a Catalunya i formats/formades a les universitats públiques catalanes.

4.2. ESTRATÈGIES GENERALS

En coherència amb allò que s'ha exposat en el capítol 1, proposem que l'EPD constitueixi un corrent educatiu que des de l'educació formal impulsi la Ciutadania Global, i es plantegi com formar ciutadania activa, competent, preocupada pels temes col·lectius i que reclami el seu protagonisme en el desenvolupament dels processos socials i polítics. Aquest corrent ha d'integrar els eixos temàtics de diferents educacions (per al desenvolupament, la pau, el medi ambient, la interculturalitat, el gènere, els drets humans, etc.) i recolzar-se en dos pilars: el cognitiu (de coneixement de la realitat, d'anàlisi, de raonament, etc.) i el moral (de valors i virtuts, d'actituds i comportaments).

El sistema educatiu ha de recuperar la seva capacitat d'influència enfront d'altres agents difusors de valors, coneixements i comportaments com són els mitjans de

comunicació, la indústria del cinema, els jocs educatius, els videojocs, etc. L'EPD en l'àmbit formal només serà possible si es construeix des de i per la base, amb especial implicació del professorat.

Paral·lelament, és necessari que l'EPD es constitueixi com a "paradigma" que mereixi ser base d'estudi, de tesi o projectes fi de carrera, de cursos, d'investigació, etc., en el món universitari, on es doti d'un cos teòric sòlid i fonamentat en les seves múltiples facetes. Considerem essencial incentivar la creació d'equips docents per a la investigació, l'experimentació i l'avaluació dels projectes d'EPD. Seria particularment interessant el treball conjunt amb altres corrents pedagògics o centres d'investigació amb què es comparteixen objectius o enfocaments teòrics (educació popular, investigació-acció, comunitats d'aprenentatge, etc.)

Considerem, així mateix, de gran interès la coordinació entre institucions de cooperació per al desenvolupament i conselleries d'educació: les institucions de Cooperació haurien d'assumir el suport a l'EPD a l'àmbit formal i com a eix transversal.

Més en concret, proposem treballar en els àmbits següents:

Currículum:

Considerem necessària la integració dels objectius de l'EPD en els currículum educatius de tots els nivells:

> Com a eix transversal en els currículum de primària, secundària i primer i segon cicle universitaris, afavorint la connexió entre els continguts de l'EPD i la pràctica professional i ciutadana.

- > En assignatures universitàries de lliure configuració, projectes fi de carrera, assignatures de tercer cicle, màsters, tesis doctorals.
- > Amb la facilitació de la participació dels i de les estudiants en entitats de voluntariat dedicades a la cooperació al desenvolupament en forma de pràctiques, i donant així a conèixer l'àmbit d'aquestes organitzacions i permetre experimentar altres vies de realització professional.
- > Amb la potenciació de la reflexió quant a actituds, motivacions i valors (postulats de l'EPD) en els programes universitaris de postgrau sobre desenvolupament.

Materials didàctics

En l'educació formal, els materials didàctics condicionen en gran manera la pràctica educativa quotidiana i constitueixen un suport essencial per al professorat. Considerem important:

- > Crear i homologar materials específics d'EPD en tots els nivells educatius.
- > Potenciar vies per a la introducció "transversal" dels continguts i valors de l'EPD en llibres de text, materials audiovisuals, multimèdia i altres materials educatius; es mostra urgent l'eliminació dels estereotips oposats a l'EPD que actualment reforça la majoria dels recursos pedagògics.

Formació dels agents educatius

És reconegut que la formació és un factor clau en l'èxit de tot projecte educatiu. Per això proposem:

- > Introduir la formació en EPD en la formació inicial del professorat (escoles de Magisteri, CAP...).
- > Potenciar l'EPD dins els plans de formació permanent del professorat.
- > Donar suport i homologar accions de formació del professorat que impulsin les diferents ONGD.
- > Crear, en les institucions educatives, unitats pedagògiques per a la promoció dels continguts i metodologies d'EPD i l'assessorament i la formació del professorat.
- > Atendre els aspectes pedagògics característics de l'EPD: promoció de les perspectives socioconstructivistes, les metodologies participatives creatives i actives que promouen el diàleg, el respecte a l'autonomia, la comunicació empàtica, la implicació en projectes col·lectius...
- > Formar en EPD les persones amb responsabilitat política i personal tècnic amb competències en EPD. La universitat ha de jugar un paper central en aquest procés.
- > Afavorir la transferència de tecnologia i coneixements cap a les ONGD i altres organitzacions del sector d'integració social.
- > Incentivar l'interès del professorat mitjançant el reconeixement acadèmic de les activitats d'EPD: assistència a congressos, seminaris, jornades, tallers, etc. relacionats amb la cooperació al desenvolupament i l'EPD.

Treball en xarxa i participació plural

A causa de la gran diversitat d'actors involucrats en l'EPD, es fa imprescindible l'inter-

canvi d'experiències, idees, coneixements, etc., per la qual cosa considerem necessari:

- > Impulsar la creació de **xarxes de docents i investigadors** que treballen en EPD en diversos nivells, tant geogràfics (local, nacional, europeu i internacional, amb especial èmfasi en la integració dels països del Sud) com acadèmics (infantil, primària, secundària, universitat, adults, no formal...) o des de diferents disciplines (pedagogia, psicologia social, antropologia, comunicació etc.).
- > **Obrir espais de debat** entre les institucions acadèmiques i els agents de cooperació.
- > Incentivar **treballs mixtos** (centres o institucions educatives i ONGD) en convocatòries d'EPD; la relació entre les propostes formatives i l'àmbit no governamental és reconeguda com un dels factors de més èxit en EPD.
- > Donar suport a activitats d'intercanvi, **debat i difusió de l'EPD** a través de congressos, jornades, seminaris i xarxes docents locals, nacionals o internacionals.
- > Promoure la creació d'un observatori sobre l'Educació per a la Ciutadania Global, com a plataforma de pensament, investigació i denúncia. Estaria integrat per ONG, sindicats, moviments educatius, moviments socials i comptaria amb la col·laboració d'universitats, institucions educatives, associacions i altres col·lectius de la societat civil.

05

L'EDUCACIÓ PER AL DESENVOLUPAMENT EN ELS ÀMBITS NO FORMAL I INFORMAL

L'objectiu de l'educació per al desenvolupament ja ha estat definit anteriorment, però potser convindria insistir en la seva contribució a la creació de consciències crítiques, del concepte i el sentiment de ciutadania.

En altres capítols s'han presentat les possibilitats i les estratègies de l'educació per al desenvolupament en els diferents nivells d'educació formal. Si entenem l'educació com a element de transformació de la realitat, no podem limitar-la a l'educació curricular. L'educació permanent, l'educació contínua no se circumscriu a un àmbit determinat. Hi ha altres àmbits que poden resultar molt útils en la consecució d'aquest objectiu de contribuir a una ciutadania crítica, compromesa i responsable.

La nostra societat i la seva complexitat té unes necessitats educatives que són assu-

mides no tan sols per l'educació formal, sinó també per l'educació no formal i informal. Aquest quadre intenta simplificar les relacions entre les diferents modalitats educatives a partir d'unes variables que ens ajudaran a diferenciar-les.

Si els models educatius tenen el poder de transformar i d'empoderar, així com de legitimar i de deslegitimar les estructures existents, l'EPD mitjançant la convergència entre l'educació formal i l'educació no formal pot ser un enfocament educatiu fonamental amb el poder de transformar i empoderar, tant pels seus continguts com per la seva metodologia.

La concepció d'una EPD transformadora requereix la mobilització del conjunt d'agents de la societat civil en la seva diversitat d'expressions organitzades. Per a treballar en aquest línia, és especialment important el suport a projectes educatius

Factors	Educació Formal	Educació no formal	Educació Informal
Intencionalitat educativa explícita	Sí	Sí	No necessàriament
Sistematització	Sí	Sí	No
Grups destinataris	Indiferent	Indiferent	Indiferent
Titulació	Oficial	No oficial	No
Docència a l'aula	Indiferent	Indiferent	No

que lliguin l'activitat curricular a visions més àmplies que incorporin la perspectiva local i la global, que posin en comunicació i acció als agents pròpiament educatius amb les xarxes, associacions i moviments d'abast més ampli que poden contribuir a la construcció d'un coneixement més transformador. Aquestes línies de treball en xarxa amb associacions i moviments de molt diversos tipus, és part central en la nova orientació d'una EPD capaç de suggerir noves dinàmiques en els entorns formals i no formals.

5.1. EDUCACIÓ NO FORMAL

Podem definir l'educació no formal com el "conjunt de processos, mitjans i institucions específicament dissenyats segons explícits objectius de formació o d'instrucció, que no estan directament dirigits a la provisió dels graus propis del sistema educatiu reglat"¹⁰. Tot i que es tracti d'una educació no institucionalitzada, està organitzada, estructurada i dissenyada per a grups objectius identificables.

Encara que aquí inclouríem els cursos de formació extraacadèmics o les activitats extraacadèmiques d'universitats, el concepte va sorgir pensant que l'escola no pot assumir per si sola la funció educativa en la societat, sinó que aquesta és també responsabilitat d'altres agents socials.

L'educació no formal està realitzant en els darrers anys un llarg i complex trajecte des de la perifèria al centre del fet educatiu. A través d'activitats fora de l'horari lectiu, i amb l'objectiu d'incrementar la qualitat educativa integral dels infants,

cada vegada hi ha una major interacció dels diversos agents educatius dins l'educació no formal amb l'escola.

A Catalunya són particularment importants les associacions educatives (esplais, agrupaments escoltes i casals de joves) que han assumit històricament una sèrie de funcions que, a la pràctica, les ha convertit en autèntiques escoles de ciutadania, gràcies a la seva metodologia educativa participativa, i a la implicació i el compromís amb l'entorn. D'altra banda, en aquests espais, fa molt temps que es treballa a partir de projectes de cooperació i que aquests són utilitzats com a eina d'educació per al desenvolupament.

L'educació no formal és la pròpia d'aquells sectors de la població que s'organitzen com a grups d'acció local i que es mobilitzen per uns objectius comuns. Així doncs, veiem que l'educació per al desenvolupament a través de l'educació no formal:

1. Pot enfortir la capacitat i el paper d'aquests agents locals (moviments socials, esplais, ecologistes, feministes, de voluntariat, juvenils, de temps lliure, de dones, de veïnat, de consumidors i consumidoras, grups parroquials, associacions culturals, comunicatives, escoles d'adults, etc.)
2. Pot potenciar el treball de sensibilització i educació ciutadana que ja realitzen molts d'aquests grups des del local cap al global, és a dir, sobre els efectes de la globalització i cap a propostes alternatives i de transformació social.
3. Pot aprofitar l'experiència associativa de Catalunya, que ja disposa de les eines necessàries per agrupar-se, mobilitzar-se, actuar...

¹⁰ Trilla, Jaume. *La educación fuera de la escuela*. Mèxic, 1993.

La pedagogia de l'EPD fomenta una educació participativa, que va de la reflexió a l'acció i que quan parlem de l'educació no formal ja queda implícita en algunes de les seves formes. L'educació no formal permet una metodologia que s'adapta als diferents grups i al context on aquest es troba. Per tant, podem dir que parlem d'una construcció col·lectiva del coneixement, d'una educació contextualitzada i dins el procés de canvi, és important encabir la intencionalitat política emancipadora.

5.2. EDUCACIÓ INFORMAL

L'educació informal s'adquireix en els diferents espais socials i influeix en el desenvolupament personal i social dels individus. En l'àmbit informal es desenvolupa la sensibilització per mitjà, entre altres, de la combinació de l'observació, la imitació i l'emulació de membres específics de la societat.

Hi ha eines diferents en aquest àmbit: mitjans de comunicació, TIC, campanyes, publicacions etc.

5.2.1. Mitjans de comunicació

A ningú se li escapa que els mitjans de comunicació són uns poderosos agents educatius que posen a l'abast de la població moltíssima informació, però que no sempre és transmesa de forma educativa.

En aquest sentit, seria positiu incloure els i les professionals dels mitjans de comunicació com a grup objectiu per a accions d'educació per al desenvolupament. Seria necessari, per tant, vetllar perquè els mitjans de comunicació transmetin valors de respecte a l'altre, al

diferent, convivència, igualtat entre home i dona, democràcia. Les ONGD haurien de treballar perquè els mitjans no oblidessin la seva responsabilitat social i orientessin la seva activitat cap a una comunicació educativa.

Les ONG tenen l'experiència d'haver-hi establert codis de conducta per als missatges i imatges a propòsit del paísos empobrits que volen ser un instrument dirigit "a millorar les projeccions que els paísos del Nord fan habitualment dels més pobres del món". Els codis pretenen ajudar a fer que els missatges o notícies sobre els paísos del Sud promoguin la presa de consciència de la problemàtica del desenvolupament, intensifiquin la solidaritat entre els pobles i augmentin la voluntat de participació de la ciutadania en el debat i les accions sobre una vertadera cooperació.

Es considera recomanable incloure activitats de formació dels i de les professionals de la comunicació en la transmissió de la informació analítica, crítica, i fugir d'estereotips i del sensacionalisme, i amb ànim de sensibilitzar el receptor.

Tampoc és menyspreable la importància que té la indústria de l'oci (cinema, videojocs, etc.) com a comunicadora de models.

5.2.2. Campanyes de sensibilització i incidència política

La raó última de tota activitat de sensibilització és aconseguir un canvi d'actituds i valors a partir de la comprensió d'un determinat fenomen o problema, però també d'una identificació afectiva amb ell.¹¹

¹¹ Serrano, Maite. *La sensibilización y la educación para la solidaridad*. Ed. Centro de estudios Ramón Areces S.L. Fundación Luis Vives.

Només si, més enllà de la captació de socis i sòcies i recursos, aquests són els objectius reals d'una campanya de sensibilització, aquesta pot ser considerada una acció d'educació per al desenvolupament.

Les campanyes de sensibilització poden anar dirigides bé a grups específics o al públic general, depenent del contingut i el missatge. En aquesta àrea convindria tenir en compte la sensibilització d'agents implicats en la cooperació al desenvolupament, com a persones dedicades a la política i el funcionariat de les administracions públiques.

Un altre grup susceptible de ser inclòs en accions de sensibilització són les empreses dins el marc de responsabilitat social corporativa, accions de comerç just i comportaments ètics.

Dins les activitats incloses en les campanyes es trobarien:

- > Edició de documents d'anàlisi dels temes sobre els quals es vol sensibilitzar i incidir.
- > Edició de tríptics, fullets i altres materials divulgatius.
- > Organització de jornades, seminaris.
- > Presència en mitjans de comunicació.
- > Trobades amb els grups i els actors de poder de decisió sobre el tema elegit i altres parts interessades.

12 Sagastizabal, Ma. Angeles. *La investigación acción como estrategia de cambio en las organizaciones*. Pàg 76. Ed. La Crujía, setembre de 2002.

5.2.3. Estudis, investigacions i publicacions

Els estudis, les investigacions i les publicacions són necessàries per poder conèixer la realitat sobre la qual es vol incidir tant al Sud com al Nord. És necessari disposar d'anàlisis diverses, de fonts diferents i que reflexionin de manera crítica i constructiva sobre aspectes relacionats amb la cooperació al desenvolupament, la solidaritat, les relacions Nord-Sud per poder tenir diagnòstics de la situació. Cada vegada més les accions de les ONGD es recolzen en aquests estudis o investigacions, o serveixen per donar-los suport i, en aquest sentit, caldria potenciar la col·laboració entre la universitat i les ONGD.

Particularment apropiades poden resultar propostes com les de la Investigació-Acció Participativa (IAP) que plantegen que el canvi és possible a través de l'educació i de manera participativa: la IAP "socialitza els conflictes i democratitza la solució, ja que permet fer conscient dels problemes a tots els involucrats i passar de la responsabilitat individual al compromís grupal"¹².

5.2.4. Internet

Internet és avui en dia la principal font de subministrament d'informació, per la qual cosa la disponibilitat de portals i pàgines web especialitzats en continguts de cooperació al desenvolupament, relacions Nord-Sud, promoció de valors solidaris, consciència crítica, etc., és una opció molt útil per poder accedir a un públic ampli i variat.

Tanmateix, cal també una seriosa reflexió sobre el valor pedagògic real de les campanyes de ciberactivisme - últimament tan

de moda- a fi d'evitar el risc que poden comportar de reduir l'acció solidària a un fet merament "virtual", a un gest rutinari o de consum individual a través de les noves tecnologies de la comunicació, especialment entre el jovent.

sió (mitjans de comunicació i empreses) i altres parts interessades segons els temes d'actuació identificats.

5.3. RECOMANACIONS

> S'haurien d'enfortir les activitats de formació fora de l'àmbit escolar en serveis d'educació permanent i espais socials de convivència.

> Els mitjans de comunicació, a més d'informar i entretenir, tenen un important poder en la transmissió de models motiu pel qual és necessari que s'afavoreixi la realització d'accions de sensibilització i formació en aspectes de la cooperació al desenvolupament dirigides a aquest sector.

> És important potenciar l'ús de les noves tecnologies com a canal informatiu i formatiu. La seva elevada capacitat d'emmagatzematge, versatilitat, universalitat i baix cost les converteix en una eina molt pràctica i útil.

> Les campanyes de sensibilització i incidència destinades a la població general o a grups específics són necessàries com a mitjà per incrementar l'anàlisi crítica i compromesa de la realitat i l'adquisició de valors solidaris.

> Cal incrementar la dedicació de recursos a estudis i investigacions.

> Les accions de sensibilització fora de l'àmbit d'educació formal haurien de tenir com a objectiu tant a la societat en general com a aquells grups de poder de deci-

06

RECOMANACIONS GENERALS

- > Atorgar a l'EPD categoria d'estratègia prioritària tant en l'àmbit de la cooperació com en l'àmbit educatiu.
- > Impulsar un espai de coordinació permanent on estiguin representats els diferents agents: administracions de cooperació i educació, ONGD, sindicats d'ensenyants, associacions de mestres, AMPAS, associacions educatives, etc.
- > Definir responsables tant al si de l'Agència Catalana de Cooperació com al Departament d'Educació que coordinin les activitats d'EPD. És un camp complex, amb diversitat de nivells d'actuació i d'agents involucrats, la qual cosa fa imprescindible una referència clara que doni unitat a aquesta línia de treball.
- > Establir mecanismes i estructures de coordinació entre les administracions públiques: estatal, autonòmica i municipal. És important per les competències que tenen aquestes últimes en l'àmbit educatiu i la seva major proximitat a la ciutadania. Per facilitar-ho, hauria d'haver-hi també responsables específics/específiques de l'àrea d'EPD en cada administració.
- > Promoure la col·laboració amb altres institucions amb responsabilitats en les àrees de la informació, l'educació i la investigació. Les institucions d'educació han d'implicar-se en l'execució d'aquesta política i crear les estructures adequades per a una efectiva coordinació amb les institucions de cooperació. El mateix podem dir de les universitats, centres formatius públics, mitjans de comunicació públics, etc.
- > Articular polítiques de suport i estructuració de l'EPD en cohesió amb les propiciades per la Unió Europea.
- > Augmentar els fons, i establir en les convocatòries un percentatge fix destinat a EPD, amb formularis, terminis (harmonitzats amb els calendaris escolar, universitari i de les associacions educatives), criteris i barems de selecció específics. Se suggereix reservar almenys un 15-20% dels recursos destinats al cofinançament de les ONGD.
- > Establir la possibilitat d'incloure els programes com a instrument i no limitar-se a la fórmula de projectes.
- > Tenir en consideració el potencial que suposen les aliances i els consorcis entre agents diversos a l'hora de dur a terme tasques i activitats d'educació per al desenvolupament.

L'EDUCACIÓ PER AL DESENVOLUPAMENT: UNA ESTRATÈGIA IMPRESCINDIBLE

FEDERACIÓ CATALANA D'ONG PER AL DESENVOLUPAMENT

L'educació que impulsa canvis en el nostre entorn és una educació que impulsa canvis en el món.

Si estem d'acord amb els objectius aprovats per la comunitat internacional a Dakar, la Cimera del Mil·lenni i la seva consideració de l'educació com un dels instruments claus, privilegiats, per aconseguir la transformació social,¹³ estarem d'acord que el suport a aquesta transformació passa de manera imprescindible per impulsar el canvi en el nostre propi context.

Una estratègia catalana de cooperació que vulgui contribuir de manera decidida als Objectius del Mil·lenni ha d'impulsar l'intercanvi i la participació de les societats civils del Nord i del Sud en aquest procés, i ha d'impulsar una aposta per l'educació que promogui:

- > Una ciutadania global, una societat civil activa, competent, preocupada pels temes col·lectius i que reclami el seu protagonisme en el desenvolupament dels processos socials i polítics.
- > Una dimensió global en l'anàlisi de la realitat que estableixi connexions entre el que és local i el que és global. Que assumeixi els compromisos internacionals per a la reducció de la pobresa com a compromisos indisociables de la seva política nacional o local.
- > Una perspectiva de la justícia en què es reconegui que l'educació no és neutral i que aquesta pot proporcionar una positura en el moment d'escollir entre mantenir el món tal com està o participar en el canvi, amb tota la complexitat que això comporta, a favor de la justícia per a tothom.

- > Un enfocament més basat en els drets que en les necessitats, que reconegui els drets bàsics de la ciutadania globalment.

- > Uns processos educatius participatius, actius, no autoritaris, que fugin de l'adoctrinament, que afavoreixin l'autonomia i que facilitin la participació i el compromís.

En definitiva, ha de potenciar una educació capaç de generar en la ciutadania actituds conscients de corresponsabilitat i la mentalitat que quan una societat actua exclouent grups i persones està perdent oportunitats com a conjunt.

13 Vegeu l'ANNEX 2.

07

BIBLIOGRAFIA

EDUCACIÓ PER AL DESENVOLUPAMENT

ANTOLIN, L., *La mitad invisible. Género en la educación para el desarrollo*. ACSUR-Las Segovias. 2003.

ARGIBAY, M. i CELORIO, G., *La educación para el Desarrollo, Manuales de formación 8*, Cooperación pública vasca, Departamento de Vivienda y Asuntos Sociales del Gobierno Vasco. 2005.

AUDIGIER, F., *Basic Concepts and Core Competencies for Education for Democratic Citizenship*, DGIV/EDU/CIT 23, Consejo de Europa. Estrasburgo. 2000.

BASELGA, P., FERRERO, G., BONI, A., ORTEGA, M.L., MESA, M., NEBREDÀ, A., CELORIO, J.J i Monterde, R., *La Educación para el Desarrollo en el Ámbito Formal, Espacio Común de la Cooperación y la Educación. Propuestas para una Estrategia de Acción Integrada*. Universidad Politécnica de Valencia. Valencia, 2004.

CAÑADA, E., TRUÑO, M. i ZABALA, M., *Diagnòstic sobre l'ús dels recursos d'educació per al desenvolupament de les ONGD entre el professorat de Catalunya*. Disponible a www.pangea.org/fcongdd (Àrees i comissions de treball).

CAÑADA E., TRUÑO M. , ZABALA M, *Propostes i recomanacions sobre el treball de les ONGD a les escoles en l'àmbit de l'educació per al Desenvolupament dins Relacions Sud-Nord 2003, Què fem a Catalunya*, FCONGD 2004.

CORTINA, A., *Ciudadanos del mundo. Hacia una teoría de la ciudadanía*, Alianza, Madrid. 1997.

DELORS, Jacques, *La educación encierra un tesoro*. Unesco-Santillana. 1996.

FERRANDI, Andrea, *Educació per al desenvolupament dins Relacions Sud-Nord 2001, Què fem a Catalunya*, FCONGD. 2001.

Coordinadora de ONG para el Desarrollo, *Informe de la CONGDE sobre el sector de las ONGD 2004*. 2005.

GIMENO SACRISTÁN, J., *Volver a leer la educación desde la ciudadanía*, a BONAFÉ, J., *Ciudadanía poder y educación*, Graó, Biblioteca d'aula núm. 188. Barcelona, 2003.

Ministerio de Educación y Ciencia, *Una educación de calidad para todos y entre todos*. 2004.

L'EDUCACIÓ PER AL DESENVOLUPAMENT: UNA ESTRATÈGIA IMPRESCINDIBLE

FEDERACIÓ CATALANA D'ONG PER AL DESENVOLUPAMENT

Plan Director de la Cooperación Española 2004-2008.

ORTEGA CARPIO, Mª Luz, *La educación para el desarrollo: un medio para la legitimidad en un sector fragmentado*, dins Revista CIDOB d'Afers Internacionals, núm. 72, p. 97-113.

POLO, F. *Hacia un currículum para una ciudadanía global*, Octaedro - Intermón Oxfam, Colección Informes n° 30. Barcelona, 2004.

PETRELLA, R., *La educación víctima de cinco trampas, documento del encuentro POLYGONE*. 2002.

TAYLOR, M., *Critical Approach to the Media in Civic Education*, Consejo de Europa, Estrasburgo.

EDUCACIÓ PER AL DESENVOLUPAMENT A LA UNIVERSITAT

BONI, A., BASELGA, P., I FERRERO, G., *La educación para el desarrollo en la universidad*, Papeles de Cuestiones Internacionales, 76, pàg. 145-151. 2002.

BROCKBANK, A. i MCGILL, I., *Aprendizaje Reflexivo en la Educación Superior*, Morata, Madrid, 2002.

Documents de la Conferència de Rectors (CRUE) sobre Cooperació i Voluntariat:
> *Estrategia de Cooperación Universitaria al Desarrollo*, setembre 2000.

<http://www.uam.es/otros/uamsolidaria/CRUEsep2000.rtf>

> *Universidad: compromiso social y voluntariado*, juliol 2001.

<http://www.uam.es/otros/uamsolidaria/CRUEjulio2001.rtf>

ESTEBAN, F., *Excelentes Profesionales y Comprometidos Ciudadanos. Un Cambio de Mirada desde la Universidad*. Desclée de Brouwer. Bilbao, 2004.

FABREGAT, J. i TEIXIDÓ, E., *Presència en la formació en valors en els plans d'estudis*, dins VV.AA. *Anàlisi de la Formació en Valors Humans a l'Enginyeria*, Càtedra Victoriano Muñoz Oms, UPC. Barcelona, 2004.

GÓMEZ TORRES, M. LL. i MONZÓ, J.M., *El futuro del papel de la institución universitaria como sujeto activo en los procesos de desarrollo humano sostenible, justo y equitativo*, a MORANT, F. (coord.), *Libro Blanco de la Cooperación al Desarrollo-Comunidad Valenciana*, Generalitat Valenciana, pàg. 447-468. Valencia, 2003.

LOZANO, J.F., BONI, A., SIURANA, J.C. i CALABUIG, C., *La educación en valores éticos en las enseñanzas científico-técnicas. Experiencia del Grupo de Innovación Docente en los Estudios Científico-Técnicos en la UPV*, Monografías virtuales. *Ciudadanía, democracia y Valores en Sociedades plurales*, 3, OEI. 2003. Disponible:<http://www.campus-ei.org/valores/monografias/monografia03/vivencia02.htm>

MARTÍNEZ MARTÍN, M., BUXARRAIS, M.R. i ESTEBAN, F., *La universidad como espacio de aprendizaje ético*, Revista Iberoamericana de Educación, núm. 29, pàg. 17-44. 2002.

UNESCO, *La Educación Superior en el Siglo XXI: Visión y Acción*, Conferencia Mundial sobre Educación Superior, 9 de octubre de 1998, UNESCO. París, 1998. Disponible: www.unesco.org/education/educprog/wche/declaration_spa.htm

WEBS DE REFERÈNCIA

Bantaba, Recursos per al desenvolupament humà, l'educació global i la participació ciutadana:
http://www.bantaba.ehu.es/bantaba/index_es

Centre de Recursos per la pau i la solidaritat "Josep de Delàs i Benigno Mancebo" de la Coordinadora d'ONG Solidàries de les comarques gironines i l'Alt Maresme:
<http://solidaries.org/recursos.php>

Development Education Exchange in Europe Project:
<http://www.deeep.org>

Edualter, Xarxa de recursos en educació per a la pau, el desenvolupament i la interculturalitat:
<http://www.edualter.org>

Guia de Recursos Educatius-FCONGD:
<http://www.pangea.org/fcong>

Guia de Recursos d'Educació de la CONGDE:
<http://directorio-guia.congde.org/guiaderecursos>

Manual Digital d'Educació per al Desenvolupament de la FONGCAM:
<http://www.fongdcam.org/paginas/recursos>

Red Internacional d'Educació per al Desenvolupament i Educació Popular <http://www.webpolygone.net>

Unitat Docent de Cooperació per al Desenvolupament i Ètica. Universidad Politècnica de Valencia:
<http://www.dpi.upv.es/udcde>

ALTRES PORTALS

<http://www.pobrezacero.org>

<http://www.gredi.net>

<http://www.pcb.ub.es/crea>

<http://www.senderi.org>

<http://www.aulamedia.org>

<http://mrp.pangea.org>

<http://www.cme-espana.org>

<http://solidaridad.universia.es/cooperacion>

<http://unesdoc.unesco.org>

<http://www.aeci.es>

<http://www.educacionciudadania.mec.es>

<http://www.gencat.net/educacio>

RESOLUCIÓ DEL CONSELL DE LA UE SOBRE L'EDUCACIÓ PER AL DESENVOLUPAMENT I LA SENSIBILITZACIÓ DE L'OPINIÓ PÚBLICA EUROPEA EN FAVOR DE LA COOPERACIÓ PER AL DESENVOLUPAMENT

1. Acollint favorablement el document de reflexió de la Presidència sobre el tema de l'educació per al desenvolupament.

2. Considerant la interdependència global de la nostra societat, la sensibilització mitjançant l'educació per al desenvolupament i la informació que contribueix a reforçar el sentiment de solidaritat internacional i a crear un entorn favorable a l'establiment d'una societat intercultural a Europa. També contribueix a modificar la forma de vida en favor d'un model de desenvolupament durador per a tothom. Permet, per últim, augmentar el suport de la ciutadania a nous esforços de finançament públic de la cooperació per al desenvolupament.

3. Recordant els criteris bàsics de les accions de sensibilització en les qüestions de desenvolupament –que inclouen l'educació per al desenvolupament– esmentats en el Reglament sobre el cofinançament amb les ONG (Reglament núm. 1658/98 del Consell).

4. Recordant el punt 44 de la Declaració conjunta del Consell i de la Comissió sobre la política de desenvolupament de la UE (Consell Desenvolupament de 10 de novembre de 2000).

5. Reconeixent el paper fonamental dels estats membres en l'educació per al desenvolupament, alguns dels quals dediquen ja esforços considerables a aquest respecte, i el paper exercit per la Comissió,

el Consell

6. Desitja afavorir un major suport a l'educació per al desenvolupament i a la política de comunicació que hi està vinculada per part de la Comissió i dels estats membres, gràcies a l'establiment de vincles més estrets entre els diferents sectors que poden ajudar al foment de l'educació per al desenvolupament en diferents àmbits, com, per exemple, les ONG, les escoles, les universitats, la formació d'adults, la formació de persones formadores, els mitjans de comunicació audiovisuals, la premsa, el món associatiu i els moviments juvenils.

7. Anima la Comissió Europea i els estats membres a continuar donant suport a iniciatives d'ONG que treballen en matèria d'educació per al desenvolupament, així com les que procedeixen de les coordinacions nacionals d'ONG que s'ocupen del desenvolupament.

8. Subratlla la importància del factor “comerç equitatiu”, que constitueix un mètodo eficaç d'educació per al desenvolupament. Considera que seria útil estudiar, en concertació amb els sectors interessats, les possibilitats de fomentar més la idea del comerç equitatiu.

9. Vol fomentar l'intercanvi d'informació i experiències en matèria d'educació per al desenvolupament entre els governs i els agents de la societat civil, així com dels

governos entre si i dels agents de la societat civil entre si.

10. Encoratja les iniciatives de les ONG i les institucions europees i nacionals destinades a sensibilitzar la població dels països candidats a l'adhesió a la UE pel que fa a la importància de donar suport a la solidaritat internacional en la lluita contra la pobresa en el món, així com fomentar, en general, l'educació per al desenvolupament.

11. Invita la Comissió a identificar la seva acció d'informació i de comunicació per sensibilitzar millor l'opinió pública dels estats membres, així com dels estats candidats a l'adhesió respecte a la política europea de cooperació per al desenvolupament.

12. Es congratula, d'una banda, del treball d'educació per al desenvolupament realitzat pel Consell d'Europa a través del seu centre Nord-Sud, que permet arribar a la totalitat dels països membres del Consell d'Europa, entre els quals es troben, així mateix, els països candidats a l'adhesió a la UE i, d'altra banda, de les activitats en matèria d'educació per al desenvolupament realitzades per l'OCDE.

13. Desitja que es realitzi una avaluació:

a) D'una banda, en matèria d'educació per al desenvolupament i de sensibilització de l'opinió pública europea a

les qüestions de desenvolupament en relació amb l'aplicació de la línia pressupostària sobre cofinançament ONG (línia B7-6000).

b) D'altra banda, en relació amb els mitjans d'informació sobre cooperació amb els països en via de desenvolupament aplicats per la Comissió, pel que fa a la sensibilització de l'opinió pública.

L'esmentada avaluació hauria de permetre que millorés en el futur l'eficàcia d'aquestes polítiques d'informació i sensibilització.

14. Insisteix en la importància de realitzar periòdicament sondejos d'opinió entre la ciutadania de la UE i dels països candidats, a fi d'avaluar la seva comprensió i suport en matèria de cooperació per al desenvolupament. Aquest sondeig servirà per canalitzar l'educació per al desenvolupament cap a aquells grups de població que més la necessitin, la qual cosa podria implicar que es revisessin les metodologies i s'establissin noves sinergies.

EXTRACTE DE L'INFORME "AJUDA I EDUCACIÓ: UN REpte PER A LA COOPERACIÓ ESPANYOLA". JULIOL 2004. CONGDE

En la dècada dels 90, la comunitat internacional, a instàncies de les Nacions Unides, va endegar una dinàmica de conferències i cimeres internacionals per analitzar els principals desafiaments que planteja mundialment el desenvolupament. A través d'aquestes conferències s'ha consensuat un marc doctrinal internacional sobre qüestions de pobresa i desenvolupament des del qual abordar els problemes i fixar prioritats.

L'any 2000, el Fòrum Mundial d'Educació a Dakar va revisar els avanços de la dècada dels 90 i davant els decebedors resultats, va reafirmar l'objectiu de l'Educació per a Tothom, adoptat deu anys abans a Jomtien, i va postergar-ne fins a l'any 2015 la consecució de sis objectius.

Els sis objectius de Dakar i els compromisos dels donants:

1. Estendre i millorar l'educació integral de la primera infància, especialment per als infants més vulnerables i desfavorits.
2. Vetllar perquè per al 2015 tots els nens i totes les nenes, i sobretot aquells i aquelles en situacions difícils i els/les que pertanyen a minories ètniques, tinguin accés a un ensenyament primari gratuït i obligatori de qualitat i l'acabin.
3. Vetllar perquè les necessitats d'aprenentatge de tot el jovent i els adults i les adultes siguin ateses mitjançant l'accés equitatiu a un aprenentatge adequat i a programes de preparació per a la vida activa.
4. Augmentar en un 50% el nombre de persones adultes alfabetitzades per a l'any 2015, especialment les dones, i facilitar a tota la població adulta l'accés equitatiu a l'educació bàsica i l'educació permanent.
5. Eliminar les disparitats entre els gèneres en primària i secundària per al 2005 i aconseguir la igualtat de gènere en educació per al 2015, en particular garantir a les nenes un accés ple i equitatiu a una educació bàsica de bona qualitat, així com un bon rendiment.
6. Millorar tots els aspectes qualitius de l'educació, i garantir els paràmetres més elevats perquè tots aconseguixin resultats d'aprenentatge reconeguts i mesurables, especialment en lectura, escriptura, aritmètica i habilitats bàsiques per a la vida.

¹⁴ Extret de l'informe: *Ayuda y educación: un reto para la cooperación española*. Juliol 04. Coordinadora de ONG para el Desarrollo - España. CONGDE.

OBJECTIUS DE DESENVOLUPAMENT DEL MIL·LENNI EN EDUCACIÓ

1. Aconseguir l'ensenyament primari universal per al 2015.
2. Promoure la igualtat entre els gèneres i l'autonomia de la dona; eliminar les desigualtats entre els gèneres en l'ensenyament de primària i secundària, preferentment per a l'any 2005, i en tots els nivells de l'ensenyament per al 2015.

La Cimera del Mil·lenni (setembre de 2000) va seleccionar les 8 prioritats bàsiques en què ha de centrar-se la comunitat internacional per eliminar la pobresa en el món. Aquestes prioritats constitueixen els denominats Objectius de Desenvolupament del Mil·lenni (ODM). Els ODM recullen dos dels objectius de Dakar en educació que es jutgen a més a més necessaris per contribuir a la consecució de la resta d'ODM: disminució de la pobresa, reducció de les taxes de mortalitat infantil, lluita contra el VIH/SIDA, atenció i protecció del medi ambient i reducció de les taxes de fecunditat.

DECLARACIÓ DE L'EDUCACIÓ PER AL DESENVOLUPAMENT-CONCORD-NOVEMBRE 2004

Aportació de Rilli Lappalainen, presidenta del Fòrum d'Educació per al Desenvolupament de la CONCORD, per al document d'EPD de la CONGDE.

L'Assemblea General de la CONCORD de novembre de 2004 va elaborar la Declaració de l'Educació per al Desenvolupament on s'exposen quatre prioritats.

PRIORITAT I: OPINIÓ PÚBLICA

Els membres de CONCORD creuen fermament que l'opinió pública dels països del Nord pot influir sobre les polítiques i contribuir de manera decisiva al desenvolupament.

L'Educació per al Desenvolupament juga un paper fonamental a l'hora d'informar i donar forma a l'opinió pública, a més de donar poder a la ciutadania a través del seu treball en els sectors formals i informals de la societat civil europea, perquè hi pugui actuar. El nostre objectiu és incloure l'experiència dels nostres companys i les nostres companyes del Sud en el procés de sensibilització, per incrementar l'impacte de les campanyes i les accions d'incidència política dirigides a les institucions i fòrums internacionals, del Nord i del Sud. CONCORD, a través del Fòrum d'EPD, promourà la creació d'un eurobaròmetre de 3 anys de durada per monitorar les tendències i els canvis en l'opinió pública europea en relació amb temes de coope-

ció internacional al desenvolupament, i, particularment, l'interès públic i el suport als Objectius de Desenvolupament del Mil·lenni.

PRIORITAT II: FINANÇAMENT DE L'EDUCACIÓ PER AL DESENVOLUPAMENT

El 2004, el nombre de països que integren la UE va augmentar un 40%. El sector de les ONG que treballen activament en sensibilització i ED reconeix que hi ha la necessitat urgent de designar un percentatge fix del total del "Pressupost per a la Cooperació Econòmica i per al Desenvolupament de la UE" a aquesta àrea d'intervenció. Aquest percentatge hauria de ser significativament més alt que el que s'assigna en el pressupost actual. Generar capacitat per educar i mobilitzar la ciutadania europea, les organitzacions locals i l'àmbit polític és essencial si Europa es vol convertir en un agent global en la lluita contra la pobresa, que lideri la promoció d'un món més just, basat en els drets humans i la democràcia. Les ONG europees, el Parlament Europeu, la Comissió Europea i els estats membres, tots poden jugar un paper significatiu en la promoció de noves "Perspectives Educatives" per al període 2007-2013. CONCORD considera important assegurar increments substancials a l'AOD, amb increments significatius en els fons que es destinin a l'EPD.

PRIORITAT III: EDUCACIÓ PER A TOTA LA VIDA

L'EPD té un extens compromís amb la gent jove i les generacions futures de ciutadania europea. Té com a fita treballar de forma efectiva amb els sistemes d'educació nacionals, els currículums escolars i les associacions de joves per equipar-los amb els valors, les actituds, el coneixement, l'enteniment i les eines necessàries per convertir-se en ciutadania europea informada, activa i global. Creiem que és important construir relacions de col·laboració amb diverses organitzacions per afavorir una creixent sensibilització sobre temes relacionats amb el desenvolupament internacional entre les poblacions europees al llarg de tota la seva vida.

L'EPD té una llarga història d'intervenció professional en el sector educatiu formal, liderat pel sector de les ONGD, i això continuarà constituint una de les prioritats més importants del treball del Fòrum d'EPD. Els membres de CONCORD continuen exercint pressió a les autoritats educatives dels seus països per fomentar la integració de l'EPD en el currículum escolar.

PRIORITAT IV: COOPERACIÓ AMB ALTRES ACTORS EN EL CAMP DE L'EPD

El Fòrum d'EPD reconeix la creixent importància de les aliances amb agents no governamentals i altres socis/sòcies com sindicats, institucions acadèmiques, etc., responsables de la integració de l'EPD en la societat civil en una gran varietat de nivells de compromís públic de cara al desenvolupament. CONCORD promou noves aliances que enforteixin el treball en EPD a tots els nivells, i que influeixin de forma positiva en les polítiques nacionals de cooperació al desenvolupament.

A través d'aquestes prioritats podrem donar suport i enfortir el treball que es desenvolupa tant a l'àmbit nacional com a l'europeu. Per això és important promoure l'elaboració de documents, si des del sector de les ONG volem fomentar el debat i la reflexió entre els que prenen les decisions i els que construeixen xarxes d'EPD i intercanvien experiències.

L'acció comuna sobre les prioritats d'EPD a Europa és fonamental per construir una nova Educació per a la Ciutadania Global. Per tant, agraeixo aquesta oportunitat per animar els nostres socis i les nostres sòcies a l'Estat espanyol perquè treballin conjuntament i continuïn promovent el debat sobre aquest tema tan important.